

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN TARİH DERSİNİN İŞLENİŞİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİ (ANKARA ÖRNEĞİ)

HIGH SCHOOL STUDENTS' VIEWS ABOUT INSTRUCTION OF HISTORY LESSONS (A CASE STUDY IN ANKARA)

Yrd. Doç. Dr. Kadir ULUSOY

Adıyaman Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD

ulusoykadir@gmail.com

Özet

Tarihin insanlara cazip gelmesindeki en büyük nedenlerinden birisi insanlara geçmişte yapılanları göstermesi ve insanların geçmişten ders almasına yardımcı olmasıdır. Bu çalışmada tarih dersinin işlenişi ile ilgili öğrencilerin neler istediği, dersi işlerken öğrencilerin hangi sıkıntılarla karşılaştığı ve tarih dersine bakış açılarını göstermeyi amaçlamıştır. 660 öğrenciye anket çalışması ve açık uçlu sorular sorularak öğrencilerin görüşleri öğrenilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre öğrenciler tarih dersinin sıkıcılıktan, ezberden, tek düzelikten kurtarılmasını; dersin daha akıcı, kendilerinin daha aktif olduğu ve öğretim materyallerini daha fazla kullanabildikleri bir ortamın olmasını istedikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Tarih Eğitimi, Öğrenci Görüşleri,

Abstract

One of the most important reasons that makes the History lesson attractive is presenting the annals which were experienced in the past. It also provides the opportunity of learning from History with the help of these experiences. In this study, the main aim was to find out the expectations of the students from the History lesson, to clarify the problems that are faced by the students in the lesson and to determine students' attitudes towards the related lesson. A survey and open-ended questions were used to collect data about the opinions of 660 students. The findings of the study indicate that students want history lesson saved from such boring techniques as learning by hearth. Instead, they want to be active learners and use various teaching materials to create an enjoyable classroom atmosphere.

Key words: History, History Education, Students' Opinions

Giriş

Tarih; bütün hareketlerimizde bize ışık tutan ve ilerisini daha iyi görmemize yardım eden bir bilim dalıdır (Baştav:1964;86). Mimoğlu (1955)'na göre; tarih, insanoğlunun hayat akışına ait hadiseleri zaman, yer, isim bildirerek, özellikle bunların meydana gelişyle, yok oluşlarını objektif sebep ve kanunları açıklayarak anlatan bilim dalıdır. Genelde insanlığın özelde ise milletin hafızası olarak nitelendirilen "tarih"in önemi, geleceği kuşatan gençliğin yönlendirilmesi konusunda da karşımıza çıkar. *Milletin hafızası olan "tarih"le geleceğini temsil eden "gençlik" arasındaki ilişkinin*

sağlıklı olması hayatı bir değer taşıyor. Geçmişini olmayan bir fert düşünülemediği gibi, tarihsiz bir toplum da düşünülemez. Ferdin geçmişi ne kadar önemli ise toplumun geçmişi de o derece önemlidir. Tarih, yalnız geçmişi tanımak değil, bu yolda geleceği inşa imkânlarını elde etme çabalarını ihtiva eder. Bu bakımdan tarihe yönelmekle gençliğe yönelmek arasında sıkı bir bağ vardır ve olmalıdır. Toplumun zaman içinde kesintisiz ve güvenilir akışı gençlik köprüsünden olmaktadır ve olacaktır (Akengin: 1985;153). Bu bakımdan tarih dersinde gençlere verilecek bilinç son derece önem kazanmaktadır. Tarih dersinde kazandırılacak olan bilinç diğer derslerde kazandırılmayabilir. Bu nedenle tarih eğitiminin verilmesi oldukça önemlidir.

Tarih Eğitimi

Fransa'da 1897 yılında yapılan olgunluk sınavında öğrencilere sorulan "Tarih dersi ne işe yarar?" sorusuna öğrencilerin %80'i "Vatanseverliği coşturmaya yarar" cevabını vermişlerdir (Langlois ve Seignobos:1937; 320). Ali Reşad, 1912'de ilkökul için tarih öğretiminin amacını; manevi ve ahlak terbiyesini geliştirmek olarak, ortaöğretimde ise gerçeklerin öğretilmesi, olayların gerçek sebeplerinin öğretilmesi olarak belirlemiştir (akt:Safran: 2006). Uzun yıllar önce bile tarih dersinin önemi bilinerek ona bazı amaçlar yüklenmiştir. Tarih sadece *iyi bir vatandaş yetiştirmeye yardımcı olmak, manevi ve ahlak terbiyesini geliştirmek ve gerçeklerin öğretilmesi ile kalmaz*, aynı zamanda tarihin amaçları arasında, History non Statutory Guidance, "National Curriculum Council" (1991)'e göre;

- Öğrencinin geçmişe karşı ilgisini çekmek,
- Öğrencinin diğer ülkeler ile kültürleri bilmesine ve anlamasına katkıda bulunmak,
- Geçmişin ışığında günümüzü anlamak,
- Müfredatın diğer alanlarını zenginleştirmek,
- Disiplinli çalışma ile zihni eğitmek,
- Öğrencileri yetişkin (gelecek) hayata hazırlamak,
- Öğrencilerin kimlik duygusunun gelişimine katkıda bulunmak.

Bu amaçlar gelişmiş ülkelerde ve batıda "Milli Müfredat" programında yer alan temel amaçlardır (akt: Köstüklü:1999). Tarih eğitiminin amaçlarını eğitimin amaçlarından ayıramayız, ancak tarih eğitimi kişiye sağladığı toplumsal yetenekler ve eğitimin toplum içinde ve toplumdan ayrılmaksızın devamı bakımından özellik taşır. Tarih eğitiminin, tespit edilen ve üzerinde görüş birliğine varılan; geçmiş hakkında bilgilerin elde edilmesi, içinde yaşanılan toplumun yalnız bugünden ibaret olmayıp geçmişe uzandığı gerçeğinin bilinmesi, tümevarımcı ve somut bir düşünce sistemine erişilmesi, amaçlarının yanında, toplumun sosyal, ekonomik, siyasal olaylarının ve tüm birleştirici, yaratıcı kuvvetlerinin, oluşunun, günümüze gelişinin ve geleceğe etkilerinin neler olabileceğinin eleştirilmesi yapılarak sonuçlar alınması amacı da yer alır (Türkiye Günlüğü: 1969).

Tobin, Tippins ve Gallard (1994)'e göre; çağımızda tarih dersinin artık bir ezber değil, düşünce dersi olarak algılanması ve öğrencilerden çeşitli olaylarla ilgili yorum ve fikirlerinin alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda derste uygulanacak olan öğretim yöntemleri, derse karşı olan tutumun olumlu yönde değişmesinde etkili olacaktır. Öğretmenlerin derste uyguladıkları yöntemlerde genellikle kendi öğrenme yöntemlerine uygun olarak öğretim yaptıkları görülmüştür. Dilek (2000)'e göre, bilginin

ve sorgulamaya dayalı öğretim tekniklerinin öğrencilerin tarih düşüncesinin gelişmesinde pozitif bir role sahip olduğunu, bunun da öğrencilerin fikirlerini ifade etme ve yorumlamada dil ve kavram gelişimi ile yakından ilgili olduğunu tespit etmiştir Burada öğretmenlere önemli roller düşmektedir. Çünkü öğretmenin sınıf içindeki her türlü tutum ve davranışının öğretim etkinliğinde önemli etkisi vardır. Öğretmenin temel hedefi olguları ezberlemekten çok, beceriler kazandırmak olmalıdır. Bundan dolayı öğrencilerin, tarih disiplininin ana özelliklerinin farkına varmalarında sınıf ortamı, öğretmenin bilgiyi veren olarak gösterildiği ortamdan çok, öğrenciler için aktif öğrenme çevresi olmalıdır (Vella; 2001). Tekeli (2001) hayatları boyunca insanlara görevleri ve yapmaları gerekenleri belirten bir formasyon olarak düşünüldüğünde, tarih bilincinin öneminin daha iyi fark edildiğini belirtmiştir. Bu nedenlerle tarih eğitimi eğitim sistemi içinde oldukça önemlidir.

Problem Cümlesi

Bu çalışmada “Lise öğrencileri tarih dersinin işleniş ile ilgili ne düşünülmektedir? ve lise öğrencileri tarih dersinin işleniş ile ilgili ne istemektedir? Sorularına cevap aranacaktır.

Amaç

Nitel ve nicel verilere ulaşmak için yapılan bu çalışmada lise öğrencilerinin tarih dersinin işleniş ile ilgili düşüncelerini almak için anket çalışması yapıldı. Nitel olarak öğrencilere açık uçlu sorular soruldu. “*Öğrencilerin Siyasi Tarih Konularını İşlerken Sıkılma Nedenleri, Öğrencilerin Tarih Dersinde Kullanılmasını İstedikleri Materyaller, Öğrencilerin Tarih Dersinde En Sevdikleri Konular, Öğrencilerin Tarih Dersinde En Sevmedikleri Konular*” ile ilgili öğrenci görüşleri alınmak istendi. Bu konularda elde edilen veriler tablolandırıldı. Araştırmanın evreni Ankara ilindeki lise 1, 2 ve 3 öğrencileridir. Araştırmanın örneklemi ise 2007-2008 eğitim öğretim yılında Ankara ilindeki Ankara ve Gazi liselerinden ankete cevap veren 660 öğrencidir. Bu öğrencilerin 392’si erkek, 268’i kızdır.

Veri Toplama Araçlarının Geliştirilmesi

Araştırmada nicel ve nitel yöntemler kullanılmıştır. Bu araştırmada lise öğrencilerinin tarih dersinin işleniş ile ilgili öğrencilerin görüşlerini istatistiksel olarak alabilmek için bir ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek birçok uzman (1 Doçent Doktor, 3 Yardımcı Doçent Doktor, 3 Araştırma görevlisi ve 5 tarih öğretmeni) görüşü alınarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada 3’lü Likert tipi ölçek kullanılmıştır. Öğrenciler soruların cevaplarını “evet, kısmen, hayır” ölçütlerinden birini seçerek belirtmişlerdir. Araştırma için geliştirilen ölçek 125 öğrenciden oluşan pilot gruba uygulanmış, bu uygulamadan sonra ölçekte 25 önermeye yer verilmiştir. Ayrıca öğrencilerinin konu ile ilgili düşüncelerini yazabilecekleri açık uçlu sorular sorulmuştur. Öğrenciler sorularla ilgili düşüncelerini açıklamışlardır.

Verilerin Yorum ve Analizi

Verilerin analizi; incelemenin sonuçlarının yorumlanabilmesi için verilerin organize edilmesi ve düzenlenmesi sürecidir (Miller:1996;97).

Araştırmada elde edilen verilerin analizi için aşağıdaki istatistik teknikler kullanılmıştır. Anketten elde edilen sonuçlar SPSS 10.0 for Windows programında analiz edilmiştir. Öğrenci görüşlerinin frekans ve yüzdeleri alınmıştır. Ayrıca öğrencilerin tarih dersinden beklediklerini ve tarih dersinin işleniş ile ilgili düşüncelerini almak için questionnaire hazırlandı. Hazırlanan sorulara öğrencilerin

verdikleri cevaplar yorumlanmıştır. Ayrıca öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplar frekanslara ayrılarak yüzdeleriyle birlikte tablolaştırılmıştır. Sorulara verilen cevaplar frekanslara ayrılırken, benzer ifadeler aynı kategorinin içine alınmıştır.

A. Yapılan anket çalışmasında elde edilen bulgular aşağıdadır.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ölçeğe Verdikleri Yanıtların Seçeneklere Göre Ortalama, Yüzde ve Frekans Dağılımları: (N=660)

İfadeler	Evet		Kısmen		Hayır	
	f	%	f	%	f	%
1. Tarih dersinde ağırlıklı olarak siyasi tarih işlemekteyiz..	322	48.8	276	41.8	62	9.4
2. Siyasi tarih işlenirken sıkılıyorum.	100	15.2	282	42.7	278	42.1
3. Tarih dersinde kültürel ve sosyal konuların siyasi tarih kadar yer almasını istiyorum.	404	61.2	168	25.5	88	13.3
4. Tarih dersinde savaş konularını işlemekten sıkılıyorum.	76	11.5	180	27.3	404	61.2
5. Tarih dersinde yapılan antlaşmaların maddelerini ezberlemek yerine önemini ve geleceğe olan etkilerini yorumlamak, düşünmek ve analiz etmek istiyorum.	546	82.7	74	11.2	40	6.1
6. İslamiyetken önceki Türk devletleri ve İslam tarihi işlenirken o dönemi anlatan seyahatnamelerden yararlanmak isteriz.	456	69.1	146	22.1	58	8.8
7. Osmanlı tarihini işlerken tarihi film ve belgesellerden yararlanmıyoruz.	584	88.5	34	5.2	42	6.4
8.Ders kitaplarındaki görsellerin(fotoğraf, resim, harita) baskıları iyi değildir.	226	34.2	254	38.5	180	27.3
9.Konu başlarında yer alan hazırlık çalışmaları bizi düşünmeye, araştırmaya yorum yapmaya sürükleyecek nitelikte değildir.	290	43.9	228	34.5	142	21.5
10. Tarih dersinde fikirlerimi kolaylıkla açıklayabiliyorum.	288	43.6	254	38.5	118	17.9
11. Ünite sonunda yer alan değerlendirme çalışmaları işlenen konunun kısa bir tekrarını yapabileceğimiz nitelikte değildir.	250	37.9	196	29.7	214	32.4
12.Tarih dersini ezberleyerek öğreniyorum.	290	43.9	214	32.4	156	23.6
13. Tarih dersini sevmiyorum.	162	24.5	174	26.4	324	49.1
14.Tarih dersinde çeşitli öğretim materyallerinin kullanılmasını istiyorum.	520	78.8	70	10.6	68	10.3
15.İnkılâp tarihi ve Atatürkçülük dersinde kurtuluş savaşı yıllarının daha iyi anlatılmasını sağlayacak kaynaklar	588	89.1	40	6.1	32	4.8

kullanılmasını istiyorum.						
16. Tarih dersinde Türkiye sorunlarının yanında dünya sorunlarının da mevcut durumdan daha fazla yer almasını istiyorum.	314	47.6	220	33.3	126	19.1
17.Sadece anlatım yöntemini değil, diğer yöntemlerinde kullanılmasını istiyorum.	566	85.8	80	12.1	14	2.1
18.Olayların çok detaya girmeden, özünün anlatılmasını istiyorum.	420	63.6	156	23.6	84	12.7
19.Olayların kronolojik olarak anlatılmasını istiyorum.	458	69.4	112	17	90	13.6
20.Konuları daha iyi anlayabilmek için müzelere gitmek istiyorum.	536	81.2	82	12.4	42	6.4
21.Tarihi öneme sahip yerleri görmek için geziler düzenlenmesini istiyorum.	594	90	42	6.4	24	3.6
22. Konular işlenirken tarihi romanlardan faydalanamıyorum.	306	46.4	212	32.1	142	21.5
23.Konular işlenirken şiirlerden faydalanamıyorum.	378	57.3	122	18.5	160	24.2
24.Konular işlenirken konularla ilgili anılardan faydalanamıyorum.	344	52.1	220	33.3	96	14.5
25.Kitaptan başka kaynaklardan da yararlanmak istiyorum.	530	80.3	90	13.6	40	6.1

Yukarıdaki tabloya göre; öğrenciler, tarih dersinde ağırlıklı olarak siyasi tarih işlemekte olduklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin tarih dersinde “siyasi tarih” işlerken sıkılma oranlarına bakıldığında “kısmen” ve “hayır” görüşünü belirtenlerin oranı yaklaşık %85’tir. Buna göre öğrencilerin büyük bir bölümünün siyasi tarih işlemekten sıkılmadıkları anlaşılmaktadır. Tarih dersinde kültürel ve sosyal konuların, siyasi tarih kadar yer almasını isteyenlerin oranı oldukça fazladır.

Bu çalışmaya katılan öğrencilerin büyük bir bölümünün tarih dersinde savaş konularını işlemekten sıkılmadığı görülmektedir. Sadece %11.5’lik bir oran sıkıldığını belirtmiştir. Öğrenciler, tarih dersini işlerken antlaşma maddelerini ezberlemek yerine antlaşmaların önemini ve geleceğe olan etkilerini yorumlamak, düşünmek ve analiz etmek istediklerini “kısmen” görüşü de dâhil %94’ler civarında bir katılımla belirtmişlerdir. “İslamiyetken önceki Türk devletleri ve İslam tarihi işlenirken o dönemi anlatan seyahatnamelerden yararlanmak isteriz” görüşüne öğrenciler büyük oranda katılmışlardır. Dersin daha ilgi çekici hale getirilmesi için bu eksiklik giderilmek zorundadır. Bu konular çeşitli kaynaklardan ve yöntemlerden yararlanılarak zenginleştirilmelidir.

“Osmanlı tarihini işlerken tarihi film ve belgesellerden yararlanmıyoruz” görüşüne öğrenciler büyük oranda katılmışlardır. Çok zengin bir tarihe sahip olan milletler kendilerini gelecek nesillere aktaramazsa o zenginliğin hiçbir anlamı kalmaz. Özellikle Osmanlılardan kalma birçok eser, kitap ve çeşitli kaynaklar varken Osmanlı tarihi işlenirken, bu kaynaklardan, o dönemleri anlatan film ve belgesellerden

yararlanılmıyor olması son derece üzüntü verici bir durumdur. “Ders kitaplarındaki görsellerin (fotoğraf, resim, harita) baskıları iyi değildir.” görüşüne öğrencilerin %34.2’si “evet”, %38.5’ide “kısmen” yönünde görüş bildirmiştir. Bu durumda öğrencilerin büyük bir bölümünün bu konuda olumsuz görüş bildirmediği görülmektedir. Ancak ders kitaplarının ticari kaygılar ile basılarak dağıtılmasından kaynaklanan kalitesiz malzeme kullanımı baskı kalitelerini ister istemez olumsuz etkilemektedir.

Öğrenciler genel olarak, konu başlarında yer alan hazırlık çalışmalarının kendilerini düşünmeye, araştırmaya yorum yapmaya sürükleyecek nitelikte olmadığını belirtmiştir. Oysa bir konuya geçilmeden önce konu veya ünite başlarında yer alan hazırlık soruları sayesinde öğrenci o konu hakkında öğrenecekleri ile ilgili olarak bir beyin fırtınası oluşturabilmelidir hatta sorular sayesinde öğrencide konu ile ilgili merak oluşabilmelidir. Ancak tarih kitaplarında yer alan sorular genel olarak incelendiğinde öğrencilere “araştırınız”, “yazınız” veya “mıdır”, “midir” gibi ekler almış ifadelerden oluşan sorular karşımıza çıkar. Bir başka eksiklikte sorulan soruların cevabı zaten işlenecek konunun içinde yer almaktadır. Böyle sorular öğrenciye yeni bir ufuk kazandırmaz, öğrencinin “merakını, ilgisini, dikkatini çekmez, düşünmesini ve yorum yapmasını” da geliştirmez. Bu durumun bir benzeri de ünite sonunda yer alan sorulardır. Öğrencilerin”

Ünite sonunda yer alan değerlendirme çalışmaları işlenen konunun kısa bir tekrarını yapabileceğimiz nitelikte değildir.” önermesine verdikleri cevaplara bakılırsa %67.6’lık bir bölümü “evet” ve “kısmen” görüşünde birleşmiştir. Görüldüğü gibi hem ünite başındaki soruların hem de ünite sonundaki soruların yetersiz olduğu inancı öğrencilerde hâkimdir.

“Tarih dersinde fikirlerimi kolaylıkla açıklayabiliyorum”. Görüşüne “evet” ve “kısmen” yönünde görüş belirtenlerin oranı %82.1’dir. Bu oldukça önemli bir orandır. İnsanların fikirlerini açıklayabilmesi, demokratik toplumlarda vazgeçilemez bir ihtiyaçtır. Tarih dersi dünyadaki farklı fikirleri, bakış açıları ve çeşitli farklılıkları da ortaya koyan bir derstir. Bazı konularda tartışmalı yerler ve kişiden kişiye değişebilecek bakış açıları da olur. Böyle bir durumda herkes hukuk çerçevesinde demokrasinin bir gereği olarak fikrini kolaylıkla söyleyebilmelidir. Bu çalışmada öğrenciler, tarih derslerinde fikirlerini kolaylıkla söyleyebildiklerini belirtmiştir.

Bir diğer önermede öğrenciler tarih dersini ezberleyerek öğrendiklerini söylemişlerdir. Ezber tarih dersinde öğrencilerin şikâyetçi oldukları en önemli konuların başında gelir. Bu çalışmada da ezberden yana şikâyetçi olan öğrencilerin fazla olduğu görülmektedir. Oysa ezberin dışında başka yöntemlerde kolaylıkla tarih dersinde uygulanabilir.

“Tarih dersini sevmiyorum” görüşünde olan öğrenci oranı %24.5’tir. Bu durumda öğrencilerin önemli oranı tarih dersini sevmektedir. Zaten benzer sorularda bu görüşü desteklemişlerdir. Tarih dersini sevmeyeni söyleyen öğrencilerin 113 tanesinin “Sayısal alanı tercih etmiş öğrenciler” olduğu da dikkate alınırsa sevmeme nedenleri arasında ilgi ve alan seçimi gibi özel durumlarında olduğu söylenebilir (Türkiye’de lise öğrencileri alan seçmektedirler. Bu alanlar “Sayısal: Matematik-Fen, Sözel: Türkçe - Sosyal Bilimler, Eşit Ağırlık: Türkçe - Matematik, Yabancı Dil: İngilizce’dır.). Hep merak edilir, ezberci bir ders olan tarih dersini öğrenciler seviyor mu sevmiyor mu? Bu

çalışmada öğrencilerin tarih dersini sevme oranı yaklaşık %75.5'tir. Bu oran oldukça önemlidir.

“Tarih dersinde çeşitli öğretim materyallerinin kullanılmasını istiyorum” görüşüne öğrencilerin büyük bir bölümü “evet” yönünde fikir belirtmiştir. Bu durum gösteriyor ki; tarih derslerinde konuyu desteklemek amacıyla çeşitli materyaller kullanılması konusunda eksiklikler vardır. Oysa tarih derslerinde kullanılacak birçok materyal mevcuttur. Materyal hedefleri gerçekleştirmek amacıyla yapılan ders sunum içerikleridir (Yanpar 2006). Sadece ders kitabının kullanılması dersi sıkıcı hale getirebilir ve öğrencilerin ilgisini çekecek ve konuyu pekiştirmelerini sağlayacak diğer öğretim materyallerinden de faydalanılmamasına sebep olabilir. Oysa teknolojinin gelişmesiyle hemen her çeşit materyalin mevcut olduğu günümüzde bu materyallerin kullanılması artık bir ihtiyaç değil zorunluluktur. Yukarıdaki soru ile ilgili bir diğer önermemiz de öğrencilerin verdikleri cevaplara bakıldığında öğretmenlerinin materyal kullanımı konusunda eksiklikleri olduğu söylenebilir.

“Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Kurtuluş Savaşı yıllarının daha iyi anlatılmasını sağlayacak kaynaklar kullanılmasını istiyorum” önermesine öğrenciler %95.2'lik bir oranda “evet” ve “kısmen” görüşünü bildirmiştir. Bu oranın %89.1'nin evet olduğu dikkate alınır Türk milletinin tarihinde en önemli safhalardan biri olan Kurtuluş Savaşı yıllarının; fotoğraf, resim, film, belgesel, anılar, günlükler, roman vb. kaynakların kullanımı ile zenginleştirilerek anlatılamaması üzücü bir durumdur.

“Tarih dersinde Türkiye sorunlarının yanında dünya sorunlarının da mevcut durumdan daha fazla yer almasını istiyorum.” görüşünü öğrencilerin %80.9'u “evet” ve “kısmen” yönünde desteklemiştir. Buna göre öğrenciler dünya sorunlarının da tarih dersinde işlenmesini istemektedir.

“Sadece anlatım yöntemini değil, diğer yöntemlerinde kullanılmasını istiyorum” diyen öğrencilerin oranı da oldukça fazladır. Bu görüşü zaten öğrencilerin dersin ezberle öğretilmemesi gerektiğini belirtmeleri de destekler niteliktedir. Ayrıca çeşitli öğretim materyallerinin kullanılarak dersin zenginleştirilmesi gerektiğini belirtmeleri de bu konuda bir sıkıntının olduğunu göstermektedir.

Öğrenciler “Olayların çok detaya girmeden, özünün anlatılmasını istemektedirler.” Çok detaya girilmesi, sürekli öğretmen tarafından anlatılması, çeşitli öğretim materyallerinin kullanılmaması öğretmenin aktif öğrencinin pasif olması dersi sıkıcı hale getirebilir. Bu sebeple olayların çok fazla detaya girmeden özünün, ana hatlarının, neden ve sonuç ilişkisinin, günümüze etkilerinin vurgulanarak işlenmesi daha yararlı olacaktır.

“Olayların kronolojik olarak anlatılmasını istiyorum.” Görüşüne öğrenciler önemli oranda katılım göstermiştir. Öğrenci görüşlerine göre tarih dersi işlenirken konuların kronolojik sırayla anlatılması istenmektedir. Osmanlı Devletinin gerileme ve çöküş dönemini işledikten sonra “Coğrafi Keşifler, Rönesans ve Reform” hareketlerini anlatmak herhalde pek faydalı olmaz. Ancak duraklama dönemi ile birlikte “Coğrafi Keşifler, Rönesans ve Reform” hareketleri anlatılırsa daha faydalı olur. Bu sebeple kronolojik olarak işlenen konular sayesinde öğrenci, aynı zamanlarda dünyanın diğer yerlerinde olup bitenleri öğrenme ve bütüncül bir ders işleme durumuyla karşılaşma imkânı bulacaktır. Bu sayede öğrencinin konuları ilişkilendirmesi daha kolay olacaktır.

Öğrenciler, “Konuları daha iyi anlayabilmek için müzelere gitmek istiyorum” önermesi için büyük oranda “evet” görüşünde birleşmişlerdir. Tarih dersi için müzeler en önemli hazinelerden biridir. Geçmişini bugünle birleştiren bu yerler mutlaka gezilmeli, görülmeli ve buradaki eserler öğrencilerle buluşturulmalıdır. Öğrencilerin bu konuda istekli olması da verimi artırmak için en önemli etkenlerden biridir.

“Tarihi öneme sahip yerleri görmek için geziler düzenlenmesini istiyorum” önermesine öğrencilerin %90’ı “evet” %6.4’ü de “kısmen” görüşünü belirtmiştir. Bu sonuçla öğrencilerin tarihi öneme sahip mekânları görmek ve buralara geziler düzenlenmesini istedikleri anlaşılmaktadır. Öğrencilerin konular anlatıldıktan sonra öncelikle kendi çevrelerinden başlayarak tarihi mekânları görmeleri konuları daha iyi anlamalarına yardım edecektir.

Öğrencilerin “Konular işlenirken tarihi romanlardan faydalanamıyorum” ifadesine %78.5’i “evet” ve “kısmen” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu sonuçla öğrenciler “tarihi romanlardan yararlanamadıklarını” belirtmişlerdir. Aynı şekilde “Konular işlenirken şiirlerden faydalanamıyorum” önermesine de öğrenciler önemli oranda “evet” görüşünü vermişlerdir. “Konular işlenirken konularla ilgili anılardan faydalanamıyorum.” önermesine de öğrenciler büyük oranda “evet” görüşünü belirtmiştir. Oysa tarihi romanlar, şiirler, anılar, edebi metinler tarih dersinde konuların pekiştirilmesi için oldukça önemli dokümanlardır. Öğrenciler bu materyallerin kullanılması ile dersi daha zevkli işleyeceklerdir.

Bu soruların ardından öğrencilerin “Kitaptan başka kaynaklardan da yararlanmak istiyorum” önermesine yaklaşık %94. oranında evet ve kısmen yönünde görüş bildirmeleri öğrencilerin verdikleri cevapların tutarlılığını göstermesi açısından da oldukça önemlidir. Öğrenciler sadece ders kitabına bağlı kalınmasını istememektedirler.

B. Öğrencilerin açık uçlu sorulara verdikleri cevaplar

Öğrencilerin açık uçlu sorulara verdikleri cevapların sıklıkları frekanslara ayrılmıştır.

Tablo 2: Öğrencilerin Siyasi Tarih Konularını İşlerken Sıkılma Nedenleri:

	Frekans
İlkokuldan (okula başladığımdan) beri aynı konuları öğrenmekten, işlemekten sıkılıyorum	42
Siyasi tarih konuları masal gibi geliyor, dersi hep öğretmen anlatıyor	34
Dersi uzun süre dinleyince sıkılıyorum	21
Öğretmeni sevmiyorum	17
Siyasi tarihin dışındaki konular önemsiz geliyor	9
Siyasi tarih konularından sıkılmıyorum ama öğretmenin anlatımından sıkılıyorum	2
Siyasi tarih konuları bana oldukça karışık geliyor, tarihi seviyorum ama siyasi konulara ilgimi çekmiyor, derslerde oldukça sıkılıyorum	1
Bu derste sıkılıyorum. Çünkü siyasi tarih ilgimi çekmiyor. Siyasi tarihte yaşananlar hemen hemen aynı, tarih hep tekrar ediyor	1

Tarih konuları ile ilgili en çok duyulan ifadelerden birisi hep aynı siyasi konuları, savaşları, antlaşmaları okumaktan, işlemekten sıkıldık ifadesidir. Bu söylem çalışmaya katılan öğrencilerinde verdikleri cevaplara yansımıştır. Tablodan anlaşıldığı

üzere öğrencilerin büyük bölümü siyasi tarih konularını işlerken; öğrencilik hayatları boyunca aynı konuları işlemekten sıkıldığını ifade etmektedir. Bu görüşten sonra gelen eleştiri ise derste öğretmenin aktif, öğrencilerin ise pasif durumda olmasından dolayı büyük bir sıkıntı yaşandığını göstermektedir.

*Öğrencilere “Tarih Dersinde Savaş Konularını İşlerken Sıkılıp Sıkılmadıkları” sorulduğunda 125 öğrenci, “Tarihimiz birçok savaşla dolu ve ben bunları öğrenmek istiyorum. Savaş konuları ilgimi çekiyor, Türk halkının ne kadar güçlü olduğunu öğreniyorum. Milletimizin kahramanlıklarını dinlemek ve öğrenmek hoşuma gidiyor. Savaşlar günümüzde de gerekli olduğu için önemlidir.” görüşlerini belirtmiştir. Sadece 24 öğrenci “Her yıl aynı konuları ve savaşları işliyoruz, konularda değişiklik istiyoruz” görüşünü belirtmiştir. Bu sonuca göre öğrenciler, siyasi konuları işlerken sıkılmakta ancak savaş konularının öğrenilmesini de gerekli görmekteydiler. Siyasi tarih konularından sıkıldığını belirten birçok kişi genelde kültürel konuların tarih derslerinde yeterince işlenmediğini belirtir.

*Çalışmaya katılan öğrencilere sorulan “**Tarih Dersinde Kültürel Konuların Siyasi Tarih Konuları Kadar Yer Almasını ister misiniz? Neden?**” Sorusuna 458 öğrenci cevap vermiştir. Bu görüşler genelde olumludur, ancak birbirinden farklı ifadelerdir. Bir birine yakın ifadelerden bazıları şunlardır. Kültürel konuların siyasi tarih konuları kadar sıkıcı olmadığını belirten 123 ifade vardır. Bunun dışında 67 öğrenci; “Kültürümü ve çevremizi daha iyi tanımamız gerektiği için”, 56 öğrenci, “tarih dersi daha zevkli hale gelir”, 51 öğrenci, “her zaman siyasi tarih olmaz, birazda kültürümüzü tanımalıyız”, 42 öğrenci, “Atalarımızın günlük hayatını, edebi hayatlarını, yaşayış tarzlarını işlemeliyiz”, 32 öğrenci “Tarihin her alanını öğrenmeliyiz” yönünde görüş bildirmiştir.

Bu görüşlere göre öğrenciler tarih dersinde kültür konularının işlenmesi ile ilgili olarak olumlu düşünceler beslemektedir. Öğrencilerin büyük bir bölümü kültür konuları sayesinde tarih dersinin daha eğlenceli olacağını düşünmektedirler.

*Öğrencilerin tarih dersinde en çok kullandıklarını belirttikleri yöntem “ezber” konusundaki düşünceleri sorulduğunda verilen cevaplar iki madde etrafında toplanmıştır. Bu düşünceler şunlardır:

213 öğrenci ezberin dışında; olayları, anlaşma maddelerini vb. konuları yorumlamak, düşünmek ve analiz etmek istediğini belirtmiştir.

19 öğrenci tarihteki olayları, anlaşma ve savaşları ezberleyinceye kadar onlardan ders çıkarmak daha etkili olacaktır, görüşünü belirtmiştir.

“Ezberle ilgili bazı öğrenci görüşleri şunlardır: *Ezberin dışında yapılacak yöntemler daha etkili olabilir.*

Anlaşma yapılmış ve geçmişte kalmış, geleceğe olan etkisini yorumlamak, düşünce biçimimizi de geliştirir.

Ezber bir süre sonra unutuluyor, ancak konunun önemini tam bilirsek daha verimli ve kalıcı olur.

Ezberin yerine, işlediğimiz konuları anlayarak, pekiştirerek gitmeliyiz.

Konunun önemini bir kaç cümle ile öğrenmek daha kolay ve anlamlı olur diye düşünüyorum.

Olaylar anlayabileceğimiz şekilde yorumlanarak anlatılırsa daha kalıcı olur.

Geçmiş olayların nedenlerini ezberlemek yerine bugünün ve geleceğin önemini öğrenmek daha zevkli oluyor.

Geçmişteki olayların, anlaşmaların geleceğe olan etkilerini öğrensek daha iyi olacak.

Maddelerine uymak zorunda olmadığımızı göre önemli anlaşmalar hariç anlaşmaların hepsini bilmemize de gerek yoktur.

Tarihin ezbere dayalı olmasını istemiyorum. Ezber çabuk unutulur ama bilgiler kalıcı olsa daha iyi olur.”

*Tarih dersi içinde çok önemli ve çok geniş bir yer tutan *Osmanlı tarihinin nasıl işlenmesi gerektiği* ile ilgili öğrenci görüşleri şunlardır:

Öğrencilerin 322’si “Osmanlı tarihinin anlatıldığı konular görselle desteklenmeli, müzelere gidilmeli, geziler yapılmalı, slâyt ve sunumlarla anlatılmalı tarihi filmlerle, belgesel vb materyallerden yararlanılmalı, böylece konuları daha iyi öğrenilir.” derken, 41 öğrenci görüşü de; “anlaşılır, sıkıcı ve ezbere dayalı olmayan bir halde.” 23 görüş; “konuların olay örgüsü şeklinde anlatılmasını olayların kronolojik şekilde ezberletilmesinden ise hikâyelerle benimsetilmesi isterim” yönündeyken, 17 görüş; “belgelerden yararlanarak ve sosyal kültürel konulardaki işleyişe de katılarak, savaşların ezberletilmesi yerine onlardan ders çıkararak anlatılmasını isterim” şeklindedir. Bazı öğrenci görüşleri şunlardır: “*Ben özellikle siyasi entrikaları öğrenmeyi seviyorum.*

Konunun sadece öğretmenin anlatımıyla değil, herkesin katılımıyla anlatılmasını isterim, böyle olursa Osmanlı tarihini daha etkili şekilde öğreneceğimizi düşünüyorum,

Önemli siyasi olayların ve daha çok Osmanlı kültür ve uygarlığının çok ayrıntıya girilmeden işlenmesini isterim,

Osmanlı Tarihinin canlandırma yapılarak daha akılda kalıcı hale getirilebilir,

Sınıfta savaşları canlandırmalıyız,

O dönemin güzel anılarını derslerde öğretmenin anlatmasını isterim,

Ders işlenirken tartışma yapılabilir”.

*İlköğretim öğrencilerinin özellikle 4. sınıftan itibaren sosyal bilgiler dersi ile birlikte öğrenmeye başladığı Atatürkçülük konuları tarih dersinin önemli bir parçasıdır. Bu nedenle öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi ile ilgili görüşleri oldukça önemlidir. Aşağıda öğrencilerin “*Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Nasıl İşlenmesini İstedikleri İle İlgili Görüşleri*” yer almaktadır. Buna göre;

127 öğrenci, o döneme ait belgeleri görmek istediğini, film ve belgelerle ders işlemenin daha iyi olacağını ifade etmiştir. 38 öğrenci, soru-cevap, araştırma, konu özeti ve tartışma yapılmasının da etkili olacağını belirtmiştir. 34 öğrenci dersin; anlaşılır, sıkıcı ve ezbere dayalı olmayan bir şekilde işlenmesini istemektedir. 26 öğrenci, konunun özünün ve konuların geleceğe olan etkilerinin aktarılması gerektiğini belirtmişlerdir. 21 öğrenci, güncel konulara daha fazla yer verilerek işlenmesi gerektiğini belirtmiştir. 20 öğrenci, olayların neden-sonuç ilişkisi içinde anlatılmasını isterken, 18 öğrenci de konular anlatılırken hikâyeye, anı gibi çeşitli materyallerin kullanılmasının daha etkili olacağını belirtmiştir.

*Tarih dersinde *dünya tarihiyle ilgili konuların yeterince işlenmediği* ile ilgili açıklamalar her zaman yapılmıştır. Bu konuda lise öğrencilerinin düşünceleri şu şekildedir: 377 öğrenci, tarih derslerinde Türk tarihini öğrenmenin güzel olduğunu, ancak dünya tarihini de öğrenerek Türk tarihi ile ilişkilendirilirse konuların daha iyi işleneceğini belirtmiştir.

Soru ile ilgili bazı öğrenci ifadeleri aşağıdadır:

Türkiye'den haberdar olduğumuz kadar dünyadan da haberdar olmalıyız, dünya gündemini takip etmemiz lazım,

Ülkemizin sorunları kadar, dünya sorunları da bizi ilgilendirmektedir,

Şu anki dünya sorunları beni daha fazla ilgilendiriyor,

Dünyada yaşıyoruz, dünya sadece Türkiye'den ibaret değil, bu yüzden dünya sorunlarını da işlemeliyiz,

Dünyadaki sorunlar ülkemizi de etkileyebilir, bu sebeple dünyadaki gelişmeleri iyi bilmeliyiz,

Osmanlı'nın yıkılmasının en büyük nedeni (diğer ülkelerden geri kalması), Türkiye'nin de başına gelmemesi için diğer ülkelerin ne yaptığını ve dünya sorunlarını bilmek zorundayız,

56 öğrenci, “kendi ülkemizin sorunları varken başka ülkeler hakkında bilgi öğrenmeye gerek yoktur” şeklinde görüş bildirmiştir. Bu görüşe rağmen öğrencilerin büyük bir bölümünün dünya tarihinin tarih derslerinde yer almasının önemli olacağını düşündüğü görülmektedir.

Tablo 3: Öğrencilerin Tarih Dersinde Kullanılmasını İstedikleri Materyaller: *Öğrencilerin tarih dersinde kullanılmasını istedikleri materyallerle ilgili verdikleri cevaplar şunlardır:

	Frekans
Anlatılan konunun geçtiği döneme ait kalıntılar konuyla ilgili filmler, kısa filmler, belgeseller	428
Haritalar, küre, atlas	359
Görsel materyaller fotoğraf, resim, minyatür, karikatür, tablo	287
Bilgisayar, VCD, DVD, CD çalar	125
Eski yazıların ve çevirilerin olduğu kitaplar, çeşitli yazılı kaynaklar, kitaplar	103
Tepegöz, slâytlar, projeksiyon	34

Öğrencilerin bu konudaki görüşlerine göre tarih konuları işlenirken hangi materyallerin kullanılması gerektiği yukarıdaki tabloda görülmektedir. Öğrencilerin tarih dersleri ile ilgili duyulan en önemli eleştirilerden birisi dersin genelde anlatım yöntemi kullanılarak işlenmesidir. Yukarıdaki tabloya bakıldığı zaman öğrencilerin tarih derslerinde mutlaka materyal kullanılmasını istedikleri görülmektedir. Bu soruyla paralel olarak anlatım yönteminin dışında tarih derinde işleyiş sırasında neler yapılmasını istersiniz sorusuna öğrencilerden 241 görüş derste görsel öğelere yer verilerek işleyiş yapılmasını istemektedir. Bunu en yakın takip eden 213 görüş; “Başka yöntemler kullanılırsa ders daha iyi anlaşılır, daha zevkli ve daha etkili olur” şeklindedir.

Bazı öğrenci görüşleri;

“Anlatım yöntemi az kullanılıp, konular görsel olarak geliştirilmelidir,

Anlatım yöntemi pek akılda kalmadığı için değişik yöntemleri kullanmakta fayda vardır,

Sadece anlatım yöntemiyle öğretilenler kalıcı olmuyor,

Sadece anlatılanları dinlemek faydalı olmuyor,

Sadece anlatım olursa uykum geliyor.”

Tablo 4: Öğrencilerin Tarih Dersinde En Sevdikleri Konular:

Tarih dersinde genelde öğrencilerin hangi konuları sevdikleri ve sevmedikleri merak edilir. Bu çalışmaya katılan öğrencilerin tarih dersinde sevdikleri konular ve öğrenci görüşlerini frekansları aşağıdadır.

	Frekans
Cumhuriyet dönemi	376
Osmanlı Devleti tarihi	305
Atatürkçülük, Atatürk ilkeleri Atatürk'ün hayatı Atatürk'ün hayatı	198
Savaş konuları, kazandığımız savaşlar, Osmanlı devletinin gelişme dönemindeki savaşlar	102
Kurtuluş Savaşı ve sonrası konular(İnkılâp Tarihi) Kurtuluş Savaşında yaşananlar	136
Hiçbiri	63
Rönesans, Reform dönemi	59
Fatih Sultan Mehmet'in dönemi, İstanbul'un fethi	52
Birinci Dünya Savaşı ve cepheler	46
Hepsi	32
Çanakkale savaşı	23
Türk Devletleri, Türk tarihi	21
Osmanlının kuruluş dönemi	15
Dünya tarihi	14
Osmanlı kültür ve medeniyeti	12
Osmanlının yükselme dönemi	11
İslam tarihi	9
Selçuklular	8
İlk Müslüman Türk Devletleri (Akşitler, Karahanlılar, Gazneliler, Tolun oğulları)	8
Tarih öncesi devirler	7
Balkan savaşları	5
Padişahların hayatı	4
Siyasi tarih	3
Dünya Savaşları	2
Tarih öncesi devirler hariç hepsini seviyorum	1
Hun Devleti	1
Kavimler göçü	1
Osmanlı Devletinin siyasi yapısı	1

Öğrenci görüşlerine göre en çok sevilen konular TC. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin konuları ile Osmanlı Devletinin anlatıldığı konular olarak göze çarpmaktadır. Öğrencilerin neden bu konuları sevdiklerini açıklaması için sorulan soruya verilen cevaplara göre 46 öğrenci; Atatürk'ü çok sevdiklerini, O'nun hayatını ve yaptıklarını merakla ve istekle öğrenmek istediklerini belirtmiştir. 37 öğrenci Osmanlının kazandığı başarıları okumaktan zevk aldıklarını özellikle yükselme dönemini işlemekten çok hoşlandıklarını belirtmişlerdir. 18 öğrencinin siyasi tarihin çok önemli olduğunu belirtmesi de dikkat çekicidir.

Tablo 5: Öğrencilerin Tarih Dersinde En Sevmedikleri Konular:
Öğrencilerin sevmedikleri konular ve sevmeme nedenleri şunlardır:

	Frekans
Atatürkçülük dışındaki hiçbir konuyu sevmiyorum	62
Osmanlı Tarihi	53
Kaybettiğimiz savaşlar	37
Osmanlı devlet yönetimi devletlerin uygarlık konuları ve devlet yönetimi konuları	33
Osmanlı tarihi dışındakilerin hepsi	22
Sevmediğim konu yok	19
Hepsi	17
İlk çağ, İlkçağ uygarlıkları	16
Osmanlı'nın gerileme ve yıkılış dönemi	14
Haçlı Seferleri	11
Antlaşmalar	10
Savaşların hepsi	9
Birçok konu	5
İslamiyet Öncesi Türk Devletleri	4
Balkan Savaşları	3
Beylikler (Anadolu Beylikleri)	2
Siyasi konular	1
Yararlı ve zararlı cemiyetler	1
Tarih öncesi devirler ve tarihle ilgili bilimler	1

Öğrenciler sevdikleri konulara oldukça yoğun bir cevap vermişken, sevmedikleri konulara fazla görüş belirtmemişlerdir. 53 öğrencinin Osmanlı tarihini sevmediği görülmektedir. Öğrencilerin tarih dersini sevmeme nedenlerine bakılırsa; 41 öğrenci “savaşların hepsini anlamakta zorlanıyorum” şeklinde görüş bildirmiştir. 36 görüş; tarih dersinin sıkıcı geldiğini ve uygarlık konularını işlemek istemedikleri yönündedir. 17 öğrenci sayısalıcı olduğu için tarih dersini sevmediğini belirtmiştir.

Bazı öğrenci görüşleri aşağıdadır:

“Osmanlı tarihinde çok detaya giriliyor,

Osmanlı devletinin yıkılmasının günümüze ne gibi yansımaları olduğu anlatılmıyor,

Atatürkçülük dışındaki konular çok eskilere gidiyor,

Atatürkçülük dışındaki konularda yeterince görsel malzeme kullanılmıyor,

Antlaşma maddelerini ezberlemek zor oluyor. Antlaşmaların maddeleri çok ezber istiyor,

Tarih öncesi devirler ve tarihle ilgili bilimler çok sıkıcı konular,

Osmanlı'nın gerileme döneminde devlet çok güç kaybettiği için o dönemi işlerken üzülüyorum,

Haçlı Seferleri çok uzun bir konudur.”

Sonuç

Öğrencilerin tarih dersi ile ilgili görüşleri, düşünceleri, tarih dersinden beledikleri ve dersin nasıl işlenmesi gerektiğini istemeleri son derece önemlidir.

Çünkü derslerde yer alan konular öğrencilere benimsetilebildiği sürece anlam ifade eder. Öğrenciler gönüllülük esasına göre bu çalışmaya katılmışlardır. Bu gönüllülük onların verdikleri cevaplara da yansımıştır. Görüş ve önerilerini rahatlıkla açıkladıkları söylenebilir. Özellikle öğrencilerin dersi sevmeme nedenlerinin öğretmenler ve yetkililerce dikkate alınmasında fayda olacağı düşünülmektedir.

Çalışma sonucuna göre kaynak olarak genelde ders kitabına bağımlılık olduğu görülmektedir. Öğrenciler ders kitabının dışında farklı kaynaklardan, anılar, şiirler, romanlar gibi konuyu pekiştirecek kaynaklar kullanılmasını istemektedirler. Öğrenci cevaplarına göre; tarih dersinde hâlâ hikâyeci yöntemin geçerliliğinin koruduğu, bu sebeple öğrencilerin derse karşı ilgilerinin azaldığı, derslerin sıkıcı geçtiği, buna karşın öğrencilerin derse aktif olarak katılma isteklerinin olduğu görülmektedir. Lise çağına gelmiş öğrencilerin algılama seviyeleri göz önünde bulundurularak, farklı zekâ türüne sahip öğrencilerin bir arada olduğu düşünülürse, tek düze ders anlatımı birçok öğrenciyi derslere karşı ilgisiz hale getirecektir. Bu durumu önlemek için farklı zekâ türüne sahip öğrencilere hitap edebilecek etkinlikler ve aktivitelerle dersler zenginleştirilmelidir. Konu başlarında yer alan hazırlık çalışmaları öğrenciyi düşünmeye, araştırmaya, yorum yapmaya sürükleyecek nitelikte değildir. Hazırlık çalışmaları öğrenciyi düşünmeye, analiz yapmaya, sorgulamaya yöneltmek zorundadır. Ünite sonu soruları konuları toparlamaya, pekiştirmeye, geliştirmeye yönelik olmalıdır.

Öğrencileri tarihi mekânlarla buluşturmak için okul idareleri veya milli eğitim müdürlükleri geziler düzenlemelidir. Öğrenciler gezerek, görerek, yerinde öğrenebilme şansını yakalayabilmelidirler. Efsane, destan, şiir, tarihi roman, anılar vb. materyaller tarih dersinde mutlaka kullanılmalıdır. Öğrenciler bu materyallerinde kullanılması ile dersi daha zevkli işleyeceklerdir. Öğrencilerin güncel konuları ve günümüze yakın konuları daha çok sevdikleri görülürken, geçmişe, en eskiye gidildikçe konuları sevmedikleri ve ilgi duymadıkları görülmektedir. Bu sonucu öğrencilerin materyal kullanımı ile ilgili eski dönemlere ait belgeler, efsaneler, çeşitli materyaller kullanılmasını istemeleri yönündeki görüşte desteklemektedir. Öğrencilerin, kendilerinin de aktif olarak işleyişe katılacağı bir derse karşı daha fazla ilgi duyabilecekleri ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin sevdikleri ve sevmedikleri konuları belirtirken duygusal yönlerin etkili olduğu söylenebilir. Örneğin sevmedikleri konulardan biri Osmanlı Devletinin gerileme dönemidir. Sebebi ise “*Osmanlı gerileme döneminde çok güç kaybettiği için o dönemi işlerken üzülüyorum*” diye belirtilmesi bu durumu göstermektedir. Sevilen konular içinde belirtilen, Çanakkale ve Kurtuluş Savaşları, İstanbul’un Fethi gibi olaylar da Türk tarihinde başarı ile anılan olaylardır. Öğrencilerin bu olayları yazması da onların duygusal tercihini gösterdiğini ispat etmektedir.

Tarih sayesinde savaşlara geniş bir perspektifle bakma ve savaşların sebep, gelişme ve sonuçlarına sosyal, kültürel, ekonomik, dini ve psikolojik, sosyolojik açıdan bakma imkânı ve daha iyi irdeleme fırsatı bulunur. Öğrenciler savaşların işlenmesine büyük oranda rahatsızlık duymamaktadırlar, ancak özellikle savaş sonlarında imzalanan anlaşmaların maddelerini ezberlemekten büyük bir rahatsızlık duydukları görülmektedir. Ayrıca öğrenciler tarafından kültürel ve sosyal konularında daha fazla işlenmesi istenmektedir. Ercüment Kuran’a göre kültür tarihinin okutulması lazımdır. Ortaöğretim tarih programları bu bilgilerin çok gerisinde 40-50 sene önceki bilgileri tekrarlamaktadır. Kuran; Türk kültürüne büyük katkı sağlamış olan bir Mevlana, Yunus

Emre, Mimar Sinan, Fuzuli, Baki, Evliya Çelebi, Cevdet Paşa gibi ilim adamlarının öğrencilere daha yakından ve ayrıntılı olarak anlatılmasını istemektedir (Fatsa:1989;56).

Öğrenciler tarafından en çok eleştirilen konuların başında tarih dersinde kullanılan yöntem ve teknikler gelmektedir. Öğrencileri ezbere zorlamadan, farklı yöntem ve tekniklerle tarih dersinin öğretilmesi ve öğrenilenlerin kalıcı olması sağlanacak yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Sadece anlatım yöntemi, hem öğretmene hem de öğrenciye çok fazla bir etkinlik kazandırmaz. Anlatım yöntemi klasik bir yöntem olarak hala geçerliliğini korumaktadır. Öğretmen aktif öğrenci pasif durumdadır. Öğretmen veren öğrenci alan, öğrenci not tutan, öğretmen özet çıkaran ve yazdıran konumundadır. Öğretmenler öğrencileri sözlüye kaldırıp soru sormakta, böylece öğrencinin aktif olacağı sanılmaktadır. Ancak çeşitli yöntem ve teknikleri kullanacak ve uygulayacak olan öğretmenler bu konuda gayret göstermezse yapılan öneri ve elde edilen bulgular bir işe yaramaz. Çadircı'ya göre; sağlıklı bir tarih eğitimi verilirse kişinin şahsiyetinin oluşmasına önemli bir katkı sağlanmış olunur. Ancak uygulamada böyle bir durumun zor olduğunu, çünkü birçok bilginin neden ve sonuç ilişkisi kurulmadan öğrenciye aktarıldığını, öğrencilerinde bu bilgileri ezberleyerek, notunu almanın hesabını yaptığı, olayları yorumlamadığı için kişiliğine çok fazla bir katkı sağlanamadığını belirtmiştir (Fatsa:1989;53).

Bu çalışmada en öne çıkan konulardan birisi de öğrencilerin, tarih derslerinde farklı materyaller kullanılmasını istemeleridir. Öğrenciler; tarih (zaman) şeritleri, harita, film, belgesel, slâyt gösterileri gibi malzemelerin derslerde daha fazla kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu eksikliğe rağmen öğrencilerin tarih dersine karşı ilgililerinin yüksek olduğu görülmüştür. Özellikle öğrencilerin siyasi tarihe, savaş konularına ve Osmanlı tarihine, Atatürkçülük konularına yüksek oranda ilgili oldukları görülmüştür. Öğrencilerin hem siyasi tarihin hem de sosyal ve kültürel konuların yaklaşık aynı oranda işlenmesi yönünde görüşe sahip oldukları söylenebilir. Görsel kaynaklardan yeterince yararlanılarak işlenemeyen konular ve çeşitli efsane, anı, destan vb. kaynaklarla desteklenemeyen konular öğrencileri çok sıkılmaktadır. Özellikle milattan önceki dönem, Orta Asya Türk Devletleri, İslam Tarihi gibi konularda yardımcı kaynaklar ders kitaplarında daha az yer almaktadır ve öğretmen bu konularla ilgili yeterli kadar kaynağı sınıfa getirememektedir. Bu sorunun çözülmesi için ders kitaplarında bu konularla ilgili çeşitli etkinlikler konulmalıdır.

Osmanlı Devletini anlatan film ve belgeselleri öğretmenlerin edinmesi gerekmektedir. Başta Kültür ve Turizm Bakanlığı olmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı ve diğer resmi kurumlar ile sivil toplum kuruluşları Osmanlıyı şimdiki kuşaklara anlatacak ve gelecek nesillerle buluşturacak film ve belgesel çekimine yardımcı olmalıdır. Tarih dersinde materyal kullanımı kesinlikle bir zorunluluktur. Öğrencilerde verdikleri cevaplarda materyal kullanımının gerekliliğini belirtmişlerdir. Artık sadece anlatım yöntemi ile ders işlenemeyeceği bilinen bir gerçektir. Ders saatinin yetmemesi veya müfredatın yetişmemesi gibi kaygılarla hareket ederek işlenecek ders sadece kâğıt üzerinde dersin işlenip tamamlandığını gösterir. Öğrencilerin bu dersi anlayıp anlamadığını, tarihi olay ve olguları kavrayıp kavramadığını veya ders çıkarıp çıkarmadığını ölçmeye yaramaz. Bu nedenle önceliğin öğrencilerin dersten bir şeyler öğrenmesi, öğrendikleri bilgilerin kalıcı olması ve günlük hayatlarında bu bilgileri kullanabilmesi çok önemlidir. Bu nedenlerle materyal kullanımı ile hem göze, hem kulağa daha fazla hitap eden yöntemlerin kullanılması sağlanmak zorundadır.

Öğrencilerinde özellikle belirttiği gibi harita, küre, atlas tarih dersinde olmazsa olmaz materyallerin başında gelmektedir. Bu sebeple öğretmenlerimiz bu materyalleri mutlaka öğrencilerle buluşturmalıdır. Tarih atlasları her hangi bir devirde bir milletin veya bir devletin yayılış sahasını, akın veya çekiliş yollarını bir bakışta göstermek, sınır komşuluklarını canlandırmak içindir(Engin:1952;76).

Tarih dersinin işlenişinde çeşitli yöntemler kullanılmalıdır. Örneğin, film ve belgesel izletme, drama, beyin fırtınası, empati gibi çeşitli aktif öğrenme ve öğretme yöntemleri kullanılabilir. İzletilen film ve belgesellerden sonra konuyu pekiştirecek sorular sorularak daha verimli bir şekilde ders işlenmiş olabilir. Ayrıca çeşitli doküman, belgeler yardımıyla kanıtı dayalı bir işleyiş yapılabilir. Öğrenciler görsel kanıtı kullanabilmeli, kanıtlardan bir çıkarım yapabilmeli, öğrendiklerini ve düşündüklerini yazarak veya tartışarak ifade edebilmeli, test veya doğru-yanlış işaretleme vb. yerine, yorum güçlerini kullanabilmeli, öğrendiklerini tekrar edebilmeli ve pekiştirebilecekleri yöntemlerle karşılaşmalıdırlar.

Günümüz ve bundan sonraki yıllar bilgi çağıdır, öyleyse bilgi çağında bilgi teknolojilerini ve yeni yöntem, teknik ve araç gereçleri kullanmak zorundayız.

Tarih dersi sadece kendi ülkelerimizin tarihini kapsayacak şekilde olmamalıdır. Dünyada cereyan eden gelişmelerle ülkemizde meydana gelen olaylar ilişkilendirilerek aktarılmalıdır. Örneğin Fransız İhtilali, Fransa’da çıktı ancak kısa sürede önce Avrupa’yı sonra dünyayı etkileyen bir olay oldu. Bu ve benzeri olaylara tarihte sıkça rastlanmaktadır. Bu sebeple Dünya tarihide müfredat programında mutlaka olmak zorundadır.

Bilgi insanlara ulaşabildiği sürece güzelleşir. İnsanların hayatını olumlu yönde etkilemeyen bilgi fayda sağlamış olamaz. Tarih dersinde de insanların geçmişini daha iyi tanıyıp bilmesine ve geleceğine yön vermesine yardımcı olacak bilgiler öğrencilerce kavranmalıdır. Sadece anlatılarak geçirtilen ve öğrencilerce kavranmayan bilgi anlamlı olamaz.

Bu çalışmada dikkat çeken bir önemli noktada; Özbaran’ın 1987 yılında yaptığı çalışmadaki eksikliklerin birçoğunun günümüzde de devam ettiğinin görülmesidir.

Özbaran (1987) yaptığı çalışmada Sina Akşit’e atıfta bulunarak aynen şu ifadelerle yer vermiştir: “Sina, sanki benim anabilim dalımda öğrencilerime sorduğum bazı soruların onlar adına cevabını vermiş. 1986-87 öğretim yılında İzmir’in çeşitli liselerinde uygulama yapan 40 kişilik tarih 4. sınıf öğrencilerinin hemen hemen hepsi aynı noktada birleşmişlerdi: belli bir ders kitabına bağımlılık var. ...farklı yorum veya ek bilgi için kitap dışına çıkılmıyor, derslerde hikâyeci yöntem egemen doğal olarak sıkıcı oluyor, olayların, olguların toplumsal temellerine inilmiyor, öğrenci üretici değil, ezberleyen kişi durumunda; harita ve buna benzer ders malzemesi eksik, (en can alıcı değerlendirme sayılabilir) tarihe karşı ilgisizlik var.” Bu çalışmaya temel teşkil eden Akşit ve Özbaran’ın yaklaşık 21 yıl önce yaptıkları yukarıdaki tespitlerdir. Günümüzde ki sorunların o zamankinden farklı olup olmadığını merak ederek bu çalışmaya başlanmıştır. Çünkü yapılan bilimsel bir çalışma eksiklikleri tespit eder, çözüm önerilerini sunar ve kötü bir gidişat varsa onun iyileşmesini sağlamaya çalışır. Özbaran bu çalışmada eksiklikleri görmüş ve çözüm önerilerini de sunmuştur. Ancak görülen o ki 1987 yılında tespit edilen birçok eksiklik 2008 yılında da devam etmektedir.

Bu çalışma bize Türkiye’de lise öğrencilerinin tarih dersinin genel olarak nasıl gördüğünü göstermesi açısından önemlidir. Bu tür araştırmalar belirli aralıklarla

yapılarak tarih öğretimi konusunda gelişim izlenebilir. Özellikle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bu tür çalışmaların değerlendirilerek, tespit edilen aksaklıkların giderilmesine katkılar sağlanabilir. Unutulmamalı ki müfredat programları uygulanmaya başlandıktan sonra güncellenemezse, yeni gelişmelere ayak uyduracak şekilde düzenlenemezse eğitim ve öğretim yerinde sayar ve geriye gider.

KAYNAKÇA

- Akengin, Y. (1985). Tarih ve Gençlik, *I. Milli Gençlik Kongresi 6-8 Kasım 1985* Konya Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Baştav, Ş. (1964). Milli, Eğitimde Tarihin Rolü, *Türk Kültürü*, (Nisan) Sayı 18, cilt, II, Yıl, II.
- Dilek, D. (2000). Öğrencilerde Tarih Düşüncesinin Gelişimi: Tarih Derslerinde Öğrenme ve Anlama, *Milli Eğitim*, Sayı:145, s.50-54
- Engin, M.Ö. (1952). Tarihi Sevenlere Yardım, *Yeni Ufuklar Dergisi*, Cilt:1, Sayı:3, Nisan.
- Fatsa, M. (1989). Türkiye’de Tarih Öğretimi Üzerine Konuşmalar, *İlim ve Sanat*, Sayı, 24. (Doç. Dr. Musa Çadırcı ile yapılan röportaj).
- Fatsa, M. (1989). Türkiye’de Tarih Öğretimi Üzerine Konuşmalar, *İlim ve Sanat*, Sayı, 24.(Prof. Dr. Ercüment Kuran ile yapılan röportaj).
- Köstüklü, N. (1999). *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*, Günay Ofset, Konya.
- Langlois Ch.V, Seignobos Ch. (1937). *Tarih Tetkiklerine Giriş*, Çev: Galip Ataç, Devlet Basımevi, İstanbul.
- Miller, B. C. (1996). *Aile Araştırma Yöntemleri*, Çev: Dinçay Köksal, TC. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara.
- Mimoğlu, H, S. (1955). Tarih Üzerine, *Yeni Ufuklar Dergisi*, Cilt:4, Sayı, 26(42).
- Özbaran, S., (1987). Türkiye’de Tarih Eğitimi, *Tarih ve Toplum*, Sayı, 44,45,46.
- Reşad, A. “Mekteplerde Tarih Öğretimi”, *Tedrisat Mecmuası*, (H.1328, M.1912) Mayıs. (akt: Safran M. (2006). Tarih Eğitimi, Makale ve Bildiriler, Ankara: Gazi Kitapevi.
- Tekeli İ. (2001). Yaratıcı ve Çağdaş Bir Tarih Eğitimi İçin, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Tobin, K., Tippins, D. J. And Gallard, A. (1994). *Research on Instructional Strategies for Teaching Science*, In: Gabel DL (Ed). New York: MacMillan.
- Türkiye Günlüğü(1969), *Tarih Eğitimi Amaçlar I*, Sayı: 21.
- Vella, Y. (2001). Yaratıcı Tarih Öğretimi, (Çev: Bahri Ata). *Milli Eğitim Dergisi*. 150-3 (3-5).
- Yanpar,T. (2006). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, Ankara: Anı Yayıncılık.